

Ansa Kaalama

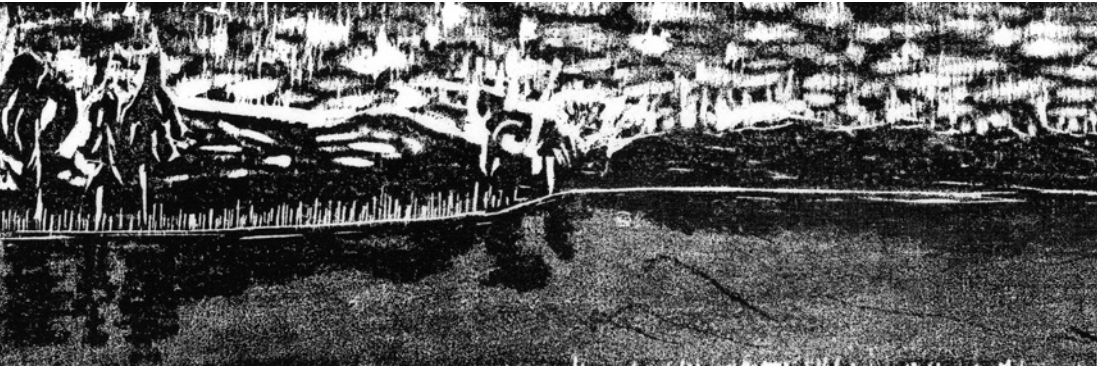
Yön
siipiväli

Matkalla raja-aitojen maailmassa

Sisällys

Alkusoitto: Lappi	7
Afganistan I: Herat	15
Nollapistettä kohti eli Calais'sta itään	33
Afganistan II: Kabul	79
Välisoitto: Valo ja pimeys	137
Näkymättömät kaupungit: Kobanê ja Suruç	143
Välisoitto: Jähmettyminen	183
Kaupunki syöksykierteessä: Van	189
Loppusoitto: Rakkauslaulu ystäville	237
Viitteet	245
Kirjallisuutta ja elokuvia	251
Tiedoksi	254

Alkusoitto: Lappi

Unelias kylä odottaa malttamattomasti talvea, joka pihtaa tuloaan. Kuusikymmentäkahdeksan astetta pohjoista leveyttä, marraskuun alkupuoli. Välillä sataa lunta, mutta sitten taas jäistä tihkua, räntää tai vettä, joka jäätyy teiden ja polkujen pinnoille iljanteeksi.

Päivästä toiseen alhaalla roikkuvia pilviä ja mustavalkoisuudessaan rauhoittava maisema kuin muisto.

On käpertymisen aika. Se saa ihmiset pysymään kodeissaan, verhojen takana, yksityisissä ajatuskuluissaan, riipaisevassa nostalgiassa.

Muuttolinnut ovat lähteneet: Sinirinta jonnekin käsittämättömien matkojen taakse kohti Keski-Aasiaa tai Kaukoitää. Laulujoutsenet mikä minnekin sulia vesiä kohti, vaikka muutama hurja pariskunta ottaakin vuosi vuodelta riskin ja jää vesien sulapaikkoihin Lappiin. Luonto on väliaikaisessa kuoleman tilassa. Se odottaa kipakoita pakkasia ja lumipeitettä, jotka saavat sen jälleen hohtamaan, jos ei biologista elämää

ja luonnon yltäkyläisyyttä, niin ainakin talvista hämmentävän loistavaa lumoa.

Tämän hiljaisempaa aikaa ei voisi ollakaan; Euroopassa ei löydy kolkkaa, mikä olisi kauempana maailman tuskasta ja pauhusta.

Olen vasta saapunut. Tarkoitukseni on asettua, olla kuin kotonani tässä pohjoisen kylässä lapsuuteni maisemissa.

Loppusyksyn pitkinä yksinäisinä iltoina tutkailin internetistä satelliittiseurannassa olevia petolintuja muuttoreiteillään, matkojen taukoja, onnistumisia ja epäonnistumisia. Pikkulintujen, kuten sinirinnan, muuttomatkat vain säilyvät ihmiselle mysteerinä. Sinirinta on liian pieni ja sen matka niin pitkä, ettei se jaksa kantaa seurantalaitetta lennollaan.

Rengastettujen yksilöiden perusteella kuitenkin tiedetään, että osa sinirinnoista vaeltaa monen viikon ajan neljänsadan kilometrin päivävahtia kohti Pakistania. Tai ainakin yhden rengastetun linnun reitistä näin päätellään. Vuonna 2004 Suomessa rengastettu sinirinta, koodiltaan J-45, raportoitiin löytyneen kuolleen Waziristanista pataaniheimon alueelta Pakistanin ja Afganistanin rajalta.

Kuolinaika: Huhtikuu 2006. Kuolinsyy: Luoti.

Kuuntelen biologi Juha Laaksosen rauhallista puhetta radion luonto-ohjelmassa, jossa selvitetään sinirinnan pesimää Käsivarren Lapissa. Lintu on pesimäaikaan Pohjois-Lapissa tuttu näky koristeellisessa puvussaan. Se on niin tuttu, että kuvittelemme tuntevamme sen hyvin, kuin lapsuuden naapurimme. Juha huomauttaa kuin ohimennen sivulauseessa, että emme tiedä, mitä sinirinnan talvehtimiseuduilla tapahtuu. Ajatus jää kummittlemaan mieleeni.

Tiedämme luonnontieteiden alalta hyvin paljon, mutta emme tiedä juuri mitään muuttolintujen matkojen ympäristöistä ja haasteista, vaikka linnut viettävät talvehtimassa suuren osan vuotta. Emme osaa kuvitellakaan, mitä kuvia niiden verkkokalvoille on syöplynyt vieraista ympäristöistä. Keväisin Lapissa odotamme levollisin mielin muuttolintujen paluuta. Ajattelemme niiden kotina tätä meille tuttua aluetta, jossa olemme tottuneet ne näkemään, vaikka useat lintulajit viettävät täällä vain muutaman viikon vuodessa. Oletamme keväisin, että linnut palaavat, vaikka tiedämme niin vähän siitä, minkälaista elämää ne viettävät talvehtimispaikoillaan. Uutisia lukemalla aavistamme, mitä vaikeuksia ne kohtaavat matkan varrella, mutta Lapin rauhassa ja yltäkyläisyydessä emme pysty tarkasti hahmottamaan sitä pelon ja tuhon kylästämaa maailmaa, jossa ne ovat mahdollisesti asustelleet pitkän matkansa päätteeksi tai jonka yli ne ovat juuri lentäneet. Annamme siis mielikuvituksellemme levon emmekä yritäkään pinnistellä kuvitellaksemme toisia todellisuuksia.

Waziristan on uutisista tuttu talebanien pahamaineinen sydänmaa ja paikka, johon panttivangit on helppo piilottaa. Se on vuoristoinen ja karu, kokemattomalle kulkijalle maastollisesti luoksepääsemätön. Se ottaa usein kärkipaikan, kun tehdään listoja maailman vaarallisimmista alueista, perustuivat ne sitten tilastoihin tai mielikuviin.

Tunturikoivikostakin tuttu pikku ystävä, agentti J-45, on ollut siellä ja saanut itsekkin osuman. Kuinka nopeasti pikkulinnun sydän onkaan hakannut linnun kuunnelleessa sodan ääniä? Onko se osannut suojautua, vai onko maasto sillekin outo? Onko se edes tajunnut vaaraa?

Onko se kuollut harhaluotiin vai varta vasten ammuttu alas?

Onko se ollut ihan yksin?

Ajatus naapurisuon pikkuruisesta kultakurkusta makaa-massa talebantaistelijan kämmenellä ei jätä minua rauhaan. Se lenteli alueella, jolla maailman etsityimmän ihmisen Osama bin Ladenin huhuttiin piileskelevän arvokkaine metsästyshaukkoineen viiden vuoden ajan. Kuvittelen parrakkaan sään ahavoittaman miehen liehuvassa asussaan, perinteinen iso vihreä villahuivi kietaistuna hartioilleen, kivääri toisessa kädessä ja pikkulintu toisessa. Hän huomaa, että lintu on rengastettu. Mitä se miehelle merkitsee? Miksi hän haluaa raportoida löydön? Kenelle hän linnusta kertoo? Soittaako suoraan rengastajallemme? Mitä he sanovat toisilleen? Laitan sähköpostia linnun rengastajalle, mutta en saa vastausta.

Uusimpana painajaismaisena käänteinä alueella toimii ISIS. Sieltä käsin se johtaa laajentumisoperaatiotaan Afganistaniin. Ulkomailta rahoitettu ja aseistettu ISIS operoi tyhjiössä, jonka USA:n intensiivinen talebanin kukistuskampanja on alueella aiheuttanut.

BBC kirjoitti vuonna 2008: "Waziristan on avain yrityksiin Afganistanin kontrolloimiseksi."¹ Avaimet ovat tainneet pudota ojasta allikkoon - tai ovat ainakin väärissä taskuissa.

Muuttomatkalaisten sinirintojen ohella Waziristanin taivaalla lentelee myös droneja, kauko-ohjattuja aseistettuja lennokkeja. Niitä ohjaavat eli niillä etätappavat USA:ssa pelifirmoista rekrytoituidet nuoret. Siviilikuolemista ei ole yksityiskohtaisia tilastoja, sillä iskut tehdään yleensä alueilla, joille tarkkailijoilla ei ole pääsyä. Sadoista siviilikuolemista on kuitenkin selkeitä todisteita. Tappajien puheita on

tallennettu ja ne kertovat omaa karua kieltään: "Vau, tuo rekka olisi kaunis kohde."

Oliko lintumme jo keväisellä paluumatkallaan vai oliko se talvehtimispaikassaan, kun se ammuttiin alas huhtikuussa 2006? Sinirinta kulkee edelleen kartoittamattomia reittejä. Se tekee väsyttävän matkan jonnekin niin kauas, ettei edes mielikuvitukseni jaksa liittää sinne asti, vaan ajatukse-
ni jäävät leijumaan tyhjän päälle.

Niinpä mielessäni pitäydyn faktoissa. Sinirinta on yömuuttaja eli pimeään turvin kulkiija, tähtisuunnistaja. Heimo: siepot. Suku: *Luscinia svecica*. Sen sukunimi tunnetaan jo ajalta ennen ajanlaskun alkua, kirjasta *Naturalis Historia*. Nimi tulee oletettavasti sanoista *luscus*, puoliksi ymmärretty, puolisokea, ja *cano*, laulu.

Lapin satakieli suoltaakin soljuvasti, kertoo paljon, mutta enimmäkseen kuuroille korville. Saamenmaan kansallislintu, *giellavealgu* eli kielenlainaaja, matkii sujuvasti tusinoittain muita lintuja. Se varoittaa kuin järripeippo, liro, urpiainen, niittykirvinen, tarvittaessa myös kuin kivitasku, pajulintu tai punakylkirastas. Se pesii harvakseltaan koivikoissa tunturijärvien ja -purojen rantamailla ja soistuvien maiden reunoilla. Se on eränkävijälle tuttu hopeatiu'un laila helisevä ääni matalissa tunturikoivikoissa. A. E. Järvisellä on koskettava novelli, eräkertomus, jonka huippukohdassa vaeltaja kuulee sinirinnan laulun kaiken sen vaaran jälkeen, jota hän kohtaa eksyessään erämaahan, sen vaikeakulkuiseen ja ennustamattomaan keväiseen keliriksoon ja nälän houreisiin. Himmenevän mielen rajamaille tunkeutuva laulu on kuin viesti siitä, että hän elää. Että hän on järjissään, että elämällä on merkitystä.

"Kylläpä se lauloi, piti välillä vain lyhyitä taukoja, ja sitten taas sävelet virtasivat, ja kuului tiukujen helinää. Siinä muistin, että lintua sanotaan kellolinnuksi tai kattilasangan helistäjäksi. Oli selvää, että sitä oli joku toinenkin erämies joskus kairan hiljaisuudessa kuunnellut. Heittäysin selälleni ja kuuntelin hartaana. Oli kuin lintu olisi tullut laulamaan minulle, vakuuttamaan elämisen riemua. -- Ja minun oli myönnettävä, että konsertti oli riemullisin, mitä olin kuunnellut..."²

Alkukesästä makoillessani sammaleella kuuntelin, onko sinirinta oppinut myös lauluja linnuilta kaukaisista paikoista. Mutta en saanut laulusta otetta enkä tunne kaukaisten maiden lintujen laulua niin hyvin, että olisin voinut päästä selvyYTEEN. Kuulin kyllä variaatioita, yllättäviä käännteitä, ennenkuulumattomia sävelkulkuja. Mutta laulu oli ohi nopeasti, kuin ajatus, harhanäky.

Olen kuullut afganistanilaisilta ystäviltäni, että sinirinnat myös pesivät Pamirvuoristossa. Mitenkähän ne laulavat, mitä matkivat? Onko niiden lauluun tarttunut melodiakulkuja minareettien rukouskutsusta?

Muuttolinnut jättävät jälkeensä rikkumattoman hiljaisuuden. Mustavalkoisen maiseman keskellä jään muistelemaan taipaleitani peloista ja unelmista tehdyissä kaupungeissa. Käyn mielessäni uudelleen Ranskan Calais'ssa, Afganistanin Heratissa ja Kabulissa sekä Kurdistanin³ Suruçissa, Kobanêssa ja Vanissa. Kuljen hermoratojani pitkin ja mietin, mikä on suhteeni kaupungeihin, joissa asuin vuosina 2009-2016.

Tarkoitukseni ei ollut koskaan kirjoittaa poluistani. Monet vuodet tien päällä viettäessäni halusin vain keskittyä puh-
taaseen kirkastettuun menoon, jonka taustalla ei häily aja-
tus tuotoksesta. Halusin keskittyä vapauteen imeä huomioita
karsimatta niitä kirjoitusprosessia varten. Halusin pitäytyä
kuljeskelussa ja tapaamisissa, joissa kanssakäyminen ei ole
tulevaisuutta ajatellen käyttökelpoista ja tuottavaa. Minua
etoo se, että asiat ovat arvokkaita ja tapahtuneet muka vain
jos ne puristetaan tekstiksi tai kuviksi. Pelkistettyä olemis-
ta ja hyötyä tavoittelematonta kanssakäymistä on niin vähän.

Todellisuudessa en edes osannut olla muuten kuin kulloi-
sessakin paikassa ja ajassa - harvinainen hetkessä olemi-
sen vamma. Ajatukseen tuottamattomuudesta liittyi myös joi-
kin oman mielenterveyden itsesuojeluvaistollinen aspekti: on
helpompi kompuroida, murskautua ja kadota, jos ei oletakaan
pääsevänsä vielä kertomaan.

Mutta elämän - tai tarkemmin sanottuna sen univormuisten
portinvartijoiden - viskattua minut odottamatta tähän La-
pin rauhaan ja eristäytymiseen ovat ystäväni pyydelleet, että
kirjoittaisin muistelmia tai julkaisisin osia päiväkirjasta,
jossa piirrän epämääräistä kuviota kartalleni. Aloin mieles-
säni hahmotella, miten kuvailisin kaupunkeja tai avaisin ky-
symyksiä, joita paikat ja niiden vääristyneet välimatkat ovat
herättäneet. Miten niin erilaiset paikat asettuisivat kirjaksi
- eivätkö ne kaikki tarvitsisi oman kielensä?

Mutta ennen kaikkea olen pyristellyt kirjoittamista vas-
taan, koska on ollut vaikea löytää motivaatiota. En uskonut
tekstin tuottamiseen, koska kohtaamamme kysymykset ovat
niin maailmanlopun raskaita ja monimutkaisia ja samaan ai-
kaan elintärkeää kasvokkain kommunikointia on liian vähän.

Erään tällaisen keskustelun yhteydessä päädyin vastaamaan ystäväni Annen pyyntöihin, etten enää usko kirjoittamiseen tällaisina aikoina. Häkeltyneenä hän, kaltaiseni intohimoinen lukija ja ikuisesti nälkäinen sanojen rakastaja, kysyi kauhuissaan: "Kirjoittaminenhan on kynän avulla unelmointia. Tarkoittaako se siis, ettet usko enää unelmointiin?"

Surullisena jään miettimään: tarkoittaako se sitä?

Afganistan I: Herat

”Ahma ihmettelee: ahma miettii saastetta, kaikkia pahamielisiä ihmisiä, jotka saastuttavat ja metsästävät. Ahma miettii saastunutta maailmaa ja metsän tuhojia, jotka tuhoavat hetki hetkeltä maailmankaikkeutta. Ahma miettii itsensä araksi ja pelokkaaksi.”

Koululainen Ylläsjärveltä⁴

Kysyjä: ”Onko Afganistan turvallinen?”

Vastaaja: ”Ei. Afganistan on maapallolla ja maapallohan heijaa ilmassa. Olemme noin 60–70-prosenttisesti turvassa.”

Dialogia dokumenttielokuvassa *Honeymoon in Kabul*⁵

Olen saapunut, toistelen itselleni hitaasti. Selvitän merkitystä yksinkertaisen lauseen takana: olen saapunut Afganistaniin, oman maailmani

Terra Ultimaan. Elossa, vapaa ja perillä. Missä olen? Miten? Miksi ihmeessä olen täällä?

On vaikea hengittää ihmetykseni sekoituessa ympärillä leijuvaan kuumaan pölyiseen ilmaan. Räpyttelen silmiäni kiivaasti. Ehkä tämä on houre tai vähintään väärinymmärrys? En osaa edes pelätä tai huolestua, vaikka kai minun pitäisi. Enhän tiedä, mihin menisin, keneen ottaisin yhteyttä.

Seison kadulla liikkumattomana kuin patsas ja kummastelen ruumistani siitä irrallisena. Tunne on samankaltainen kuin keskittyneen pianokonsertin jälkeen, kun päästää irti yhteytensä koskettimistoon ja nousee seisomaan flyygelistä tukea ottaen. Pianon sävelten ja salin akustiikan loihtima maailma jää taakse viimeisen kaiun hiivuttua hiljaisuuden tuolle puolen. Valveen rajamailla – mutta kumpaan suuntaan menossa? Painumassa takaisin unen absurdiin maailmaan jostain todellisesta läsnäolosta, jossa musiikki soi, kappaleiden täydellinen logiikka vallitsee ja maailma on kokonainen ja kaunis? Vai päinvastoin: heräämässä satumaisesta maailmasta, jonka epälineaariset tarinat on jätettävä taakseen, vaikka unen taika vielä pysyykin jäsenissä ja hyväilee ihmeellisyydellään? En tiennyt sitä flyygelin äärestä noustessani enkä tiedä nytkään ihmispatsaana ihmetellessäni. Mutta konsertissa sentään taputukset toimivat merkkinä, että on aika liikahtaa, siirtyä puolivalvetilasta kokonaan toiseen maailmaan.

Afganistanissa kadulla seistessäni en kuule aplodeja – jään leijumaan puoliväliin, rajamaastoon.

Anonyymi auto, jolla saavuin rajan yli, on juuri jättänyt minut tähän hiekalle rakennusten lomaan, laitakaupungille. Tuulee ja minun on vaikea pitää musta laavumainen burkani – sellainen, jota Iranissa käytetään – säädylisesti kiinni. Yksi käsi kokoaa kangasta tiukasti leuan alle. Toinen pitelee valtavaa rinkaani, joka nojaa säärtäni vasten tomuisella hiekkatiellä olettavasti jossain päin Heratia. Katu on melkein autio, vain siellä täällä kyykistelee mieshahmoja tai pieniä ryhmiä kauppojen edustoilla. Autoja ei kulje ollenkaan. Niin, unen ja valveen rajamailla, onnellisen häkeltyneenä saatan kumartaakin tottumuksesta, vaikka en kuule

kenenkään taputtavan käsiään. Nyökkäilen eteen ja molemmille puolin etuviistoon kuin kiittäen – en tiedä, en ole tietoinen tekemisistäni. En kuule mitään muuta kuin oman mieleni sähköistä surinaa. En saa vielä kiinni mistään, mikä herättäisi minut.

Minut jätettiin tähän kadun reunaan, koska pyysin päästä jollekin teehuoneelle epätietoisena siitä, minne voisin saapuessani mennä. Kadunkulmassa, jossa seison pää pyörällä ja äärettömän onnellisena, on tien toisella puolen teehuone. Sitä suositteli sulkeutunut kuskini, joka istui vierelläni monta tuntia yön pimeydessä ja aamun sarastuksessa mutta jäi minulle tuntemattomaksi. Minun kannattaisi kai siirtyä teehuoneen suojiin: burka ei pysty täysin piilottamaan ulkomaalaisuuttani varsinkaan kun seison rinkkani kanssa ja koripallotennareissani, liian pitkänä ja pöllähtäneenä. Mutta jalat eivät heti kannu. Silmät ja pää eivät vielä hetkeen tiedosta, että olen olemassa jossain ja että se jokin on Afganistan. Olen yksin maailmassa, jota en tunnista, joka ei sovi mitenkään siihen, mitä olen luullut tietäväni tästä planeetastamme, vaikka olenkin kuunnellut matkallani tuhansia paikalliskuvailuja.

Kolmen ja puolen vuoden epälineaaraisesti poukkoileva matkanteko on takana: elämä ja kulkeminen pelkistettynä sarjana jäähyväisiä ja palaamisia.

Takana on Ranskan Calais'n *junglet* eli rajaseudun telttaslummit, jossa matkustus päätös syntyi eräänä hyisenä sumuisena aamuna, kun heräilin teltassani. Uni piti minua vielä otteessaan, kun lause tupsahti mieleeni: ”Minun on lähdettävä Afganistaniin.” Kokeilin, miltä tuntuu lausua se ääneen. Se tuntui luontevalta, joten toistelin sitä muutamana päivänä kaduilla ja jungleissa ystäväilleni. Sitten tuhansia tai kymmeniä tuhansia liftauskilometrejä ja satoja rekkkoja, dieselhuuruisia moottoriteiden varsia, infernaalisia Euroopan rautasydämen teollisuusalueita silmäkantamattomiin. Militarisoituja satamia ja kolkkoja rekkaparkkeja parakkeineen, kaikkialla juroja katkeria miehiä nahkatakeissaan. Ateenan Acharnonin kaupunginosan likainen alamaailma taustanaan fasistisen järjestön *Kultaisen aamunkoiton* väkivaltainen nousu ja kukoistus. Istanbulin

Pikku-Kabul tekstiilitehtaiden hikipajojen kaupunginosassa Zeytinburussa. Lappi ja lepo. Ja kaikki ne yhä uudestaan ja uudestaan, kuin ikiliikujan heiluriliikkeessä.

Kunnes vihdoinkin Turkin itäraja ja sen idästä päin vuorten yli vastasaapuneet matkalaiset, ja lopulta Teheranin etelälaidan afgaanislummit ja burkakaupat.

Kun kadunkulmassani vihdoin onnistun taas kuulemaan ja haistamaan ympäristöni ja sitä myöten liikahtamaan, on askel kevyt ja ilmava kuin tanssiessa. Rinkan selkään heitosta ei ole puhettakaan ilman että burka aukeaisi edestä siveettömästi, joten raahaan sitä jalkaani vasten. Suu ja silmät ovat täynnä pölyä, joka tulee tutuksi kaikille jo lyhyenkin Afganistanissa oleskelun aikana. Mutta silti sisälläni kuplii tanssi! Autossa ja rajanylityksessä vietetty nukkumaton ja puolipelokas yökään ei paina riemukkaissa jäsenissäni.

On kai aikainen aamu, sillä raja, jonka ylitin pari tuntia sitten, on auki päivittäin vain muutaman tunnin auringonnousun aikoihin. Ei ole vielä tukalan kuuma, vaikka burka on mustaa tekokuitua ja allakin on pidettävä pitkälahkeisia ja -hihaisia vaatteita laavun helmojen liehumi-
sen vaarassa.

Ennen rajan ylitystä oleskellessani Iranin puolella Mashadissa etsin turvallisuussyistä sinistä afgaanimallista burkaa, jossa on säleikkö silmien päällä. Sen avulla olisin saanut alueelle epätavalliset siniset silmäni piiloon. Mutta koska olen pitempi kuin afgaaninaiset yleensä, kokoani ei ollut myytävänä missään. Rajan jälkeen erinäisten aseistettujen joukkojen tarkastuspisteillä pidinkin silmäni piilossa, katseeni tiukasti polvissa-
ni auton etupenkillä istuessani. Se on onneksi ihan normaali tapa naiselle vieraiden miesten läheisyydessä. Olin hengittämättä – kuin en olisi ole-
massakaan – ja muutin itseni läpinäkyväksi. Kukaan ei huojennukseksi-
ni puhutellut minua aseistettujen miesten kierrellessä autoa ja haastatel-
lessa kuljettajaa paštun kielellä, jota en ymmärrä ollenkaan. Jos nostan

katseeni tai avaan suuni puhuakseni, on paikallisen naisen valeasuni äkkiä mennyttä. Puhun kyllä darin kieltä sujuvasti. Siinä mielessä on onni, että matkaan meni niin kauan, etten saapunut ummikkona kuten lähtiessäni Ranskasta kauan sitten, siinä toisessa maailmassa. On kuitenkin yksi kirjain, kovana kurkkuäänteenä lausuttava *Qof* ق, jota en osaa ääntää oikein. Joudun välttelemään sanoja, kuten *faqat* (vain), ettei ulkomaalaisuuttani kuulisi. Tämän vaarallisen äänten välttely tekee puheestani epävarmaa ja luonnotonta.

Tarkastuspisteillä ei oltu kiinnostuneita passeista. Vakavat parrakkaat miehet traditionaalisessa afgaaniassaan ja kivääri olallaan saarsivat auton joka puolelta. En tiedä, keitä he olivat tai mitä edustivat. He silmä-ääräisesti vain tarkastivat matkustajat ja peräkontin. Uhkaavin elein he ottivat kuskilta ”veroja” tai suojelurahoja. Yritin olla näkemättä heitä, pitää hurjasti vellovan uteliaisuuteni kurissa, etten kurkkisi kulmieni yli. Olin luultavasti onnistunut – enhän kai muuten olisi nyt saapunut – vaikka muistoissani häivähtääkin pieni hetki, kun millisekunnin ajan silmäni kohtasivat synkkäkatseisen nuoren miehen tuijotuksen avonaisen autonikkunani ääressä. Nopeasti kuvittelin olevani kuoleva joutsen, annoin taas pääni riippua, yritin hengittää.

Itse virallinen raja oli ollut helppo, kuin hallusinaatio. Passintarkastuksessa minun oli tietenkin turha esittää afganistanilaista, ja oli rentouttavaa olla oma itseni. Virkailijat kyllä luulivat hetken passiani väärennyksi. Osa pyöritteli silmiään, osa suutahti, kun kaivoin sen pölyisen burkani alta, sillä heidän oli vaikea uskoa, että kukaan tällainen tupsahtaisi rajalle. Aurinko oli juuri nousemassa suurena punaisena kiekkona hieka-aavikon yllä. Puuttomassa maastossa sain kaikin voimin pitää navakan tuulen riepottelemasta burkastani kiinni tai olla lähtemättä lentoon sen siivin. Kuvittelin itseni myrskytuulen viemäksi korkealle taivaalle, mistä katselin rajatarkastusparakin loittonemista ja kaukaa siintävää kylää tietömällä aavikolla. Alueella oli tyhjää, vain hujan hajan parkissa muutama vanha rekka. Kurkkuani kuivasi pöly, hieka ja jännittyneenä valvottu yö.

Viitteet

- 1 Jill MacGivering: Why Waziristan matters. BBC News 24.1.2008. http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7206785.stm
- 2 Ks. Järvinen, A. E.
- 3 Kurdistan on kurdien kotimaanaan pitämä alue Lähi-idässä. Siihen kuuluu osia Turkista, Irakista, Iranista, Syyriasta ja Armeniasta. Sillä ei ole selkeitä ulkorajoja, sillä mikään edellä mainituista valtioista ei tunnusta Kurdistania valtiollisena alueena.
- 4 Näyttely luontokeskus Kellokkaassa Äkäslompolossa. Lainaus on kokoelmasta koululaisten kuvauksia Lapin tulevaisuudesta.
- 5 Ks. Hamilton, Ian.
- 6 Ks. Tokarczuk, Olga.
- 7 Iranilaisen pop-laulajan Siavash Ghomayshin laulusta *Parandeh Mohajer* mukailleen. Oma käännökseni epätarkasta englanninkielisestä versiosta. Lauluilla ja sanonnoilla on junglessa tapana muuttua käännösten ketjuissa ja ne alkavat elää omaa elämäänsä uusina versioina.
- 8 Arundhati Roy: Edward Snowden meets Arundhati Roy and John Cusack: 'He was small and lithe, like a house cat'. The Guardian 28.11.2015. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2015/nov/28/conversation-edward-snowden-arundhati-roy-john-cusack-interview>
- 9 Ks. Foucault, Michel.

- 10 Toiminnasta ja sen herättämistä tunteista on kirjoitettu kaunis kirjanen. Amy Non: Calais, Calais (2015) https://calaismigrantsolidarity.files.wordpress.com/2015/10/calais_calais_en.pdf
- 11 Ks. Arendt, Hannah.
- 12 Swedish official says he smuggled condemned man from Kabul AP News 22.1.2012. <https://apnews.com/article/21dbc1b8b35347868654e3b73787ceaa>
- 13 Ks. Kokko, Yrjö.
- 14 Calais: les migrants du squat Victor-Hugo ont jusqu'au 21 février pour quitter les lieux. La Voix du Nord 20.12.2012. <https://www.lavoixdunord.fr/art/region/calais-les-migrants-du-squat-victor-hugo-ont-jusqu-au-ia33b48581n1793289>
- 15 Oma käännökseni.
- 16 Oma muistinvarainen käännökseni.
- 17 Algot Niska kirjoittaa toimistaan ihmissalakuljettajana juutalaisten auttamiseksi ja omasta paostaan natsien käsistä. Ks. Niska, Algot.
- 18 Ks. Heller, Joseph. Oma käännökseni.
- 19 Oma käännökseni.
- 20 Ks. Hopkirk, Peter.
- 21 Emma Graham-Harrison: Taliban suicide blast in Afghanistan 'targeted Nato advisers'. The Guardian 16.5.2013. <https://www.theguardian.com/world/2013/may/16/taliban-suicide-bomber-nato-convoy-afghanistan>
- 22 Amie Ferris-Rotman & Mirwais Harooni: Taliban attack international compound in Afghan capital. Reuters 24.5.2013. <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-blast-idUSBRE94N0EM20130524>
- 23 Selkeä kuvaus ”talebanismista” ja taleban-termin käytöstä ylesterminä kaikille terroristeille niin puhemielessä kuin ulkomaalaisten toimijoiden analyyseissäkin löytyy Ansaryn teoksesta *Games without Rules: The Often-interrupted History of Afghanistan*.

- 24 Oma käännökseni epätarkasta englanniksi käännetystä lauluversioista. Hafizin runoja on käänntänyt suomeksi Jaakko Hämeen-Anttila, esimerkiksi Ruusu ja satakieli (2004).
- 25 NoBordersCalais: The Hardest Winter in Calais. 3.5.2010. <https://www.youtube.com/watch?v=LLFP8YA-J8s>
- 26 Ks. Khadra, Yasmina. Muistinvarainen lainaukseni.
- 27 Oma käännökseni Dhafer Youssefin *Dance of the Invisible Dervishes* -konsertin nimestä.
- 28 Kirjaimellisesti ”tässä maailmassa”, mutta tarkemmalta merkitykseltään selkeästi vastakohta tuonpuoleiselle.
- 29 Ks. Arendt, Hanna.
- 30 Ks. Kokko, Yrjö.
- 31 Stockhausen: *Piano piece X*.
- 32 Oma käännökseni. Alkuperäinen: ”As I rose above the green zone and Kabul became a maze beneath me, a dry ants’ nest between the mountains, I thought about her last words to me. ’It contains no phrases which repeat’. I thought of the disjuncture between life and thought, words turning endlessly in on themselves, stagnating as the days appeared to repeat. The sun rose above Kabul once more, eager it seemed, to discover which doomed army had been foolish enough to occupy the city and I prayed for the day I could think my way beyond the phrases that repeat in my mind.”
- 33 Catherine James: Syrian Kurds plea for help defending Kobani from Isis Advance. The Guardian 3.10.2014. <https://www.theguardian.com/world/2014/oct/03/syrian-kurds-plea-for-help-kobani-isis-advance>
- 34 Raziye Akkoc: Turkey arrests editors over reports Ankara supplied weapons to Syrian fighters. The Telegraph 26.11.2015. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/turkey/12019905/Turkey-arrests-editors-over-reports-Ankara-supplied-weapons-to-Syrian-fighters.html>

- 35 Johnlee Varghese: Kurdish Woman Activist 'Shot in the Head' by Turkish Soldiers near Kobani. International Business Times 7.11.2014. <https://www.ibtimes.co.in/kurdish-woman-activist-shot-dead-by-turkish-soldiers-near-kobani-613322>
- 36 HDP on vähemmistöjä edustava vasemmistopuolue, jolla on vankka kannatus Turkin kurdialueilla. Tästä enemmän luvussa Kaupunki syöksykierteessä: Van.
- 37 Poikkeuksiakin tästä tietysti on. Esimerkiksi ks. Medin, Joakim.
- 38 Ks. Hugo, Victor: Pariisin Notre-Dame. Oma käännökseni englannista.
- 39 Kürtçe Müzik. <https://www.youtube.com/watch?v=qGAXNoYsgkc>. Oma käännökseni.
- 40 Selay Ghaffar: The Afghan and Kurdish women will gain freedom relying on their struggle. Roj News 25.4.2015. <http://rojhelat.info/en/?p=8367>
- 41 Ks. DeLillo, Don: Mao II.
- 42 Ks. Tokarczuk, Olga.
- 43 The Trickle-down Revolution. Outlook 20.9.2010: <https://www.outlookindia.com/magazine/story/the-trickle-down-revolution/267040>. Käännös kirjasta Naomi Klein: Tämä muuttaa kaiken.
- 44 Ks. Lodenius, Peter.
- 45 Lainaus on Demirtaşın lokakuisesta puheesta.
- 46 Yvo Fitzherbert: Suruç massacre: today we mourn, tomorrow we rebuild. ROAR 21.7.2015. <https://roarmag.org/essays/suruc-isis-suicide-bomb-attack/>

- 47 PKK eli Kurdistanin työväenpuolue on Kurdistanin autonomiaa ja valtiosta vapaata mallia (nk. demokraattista konfederalismia) ajava vasemmistolainen järjestö. Se on käynyt Turkia vastaan sis-sisotaa vuosikymmeniä ja on taistellut ISISiä vastaan Irakissa. Siitä huolimatta, että PKK:n toimintatapoihin ei nykyisellään kuulu siviileihin kohdistuvat iskut, se on Turkissa ja EU-maissa (Belgiaa lukuun ottamatta) luokiteltu terroristijärjestöksi. Monet valtiot eivät ole ottaneet tätä luokittelua käyttöönsä Turkin painostuksesta huolimatta, koska ne näkevät PKK:n sisällissodan osapuoleksi. Kurdiväestön keskuudessa PKK:ta pidetään laajalti oikeutettuna vapautusliikkeenä.
- 48 Puhe kuunneltavissa: https://www.youtube.com/watch?v=ni8W_WT5KDK. Turkish Politics 11.10.2015. Selahattin Demirtas responds to Davutoglu on Ankara bombing. Tekstitetty englanniksi.
- 49 David Graeber: Turkey could cut off Islamic State's supply lines. So why it doesn't? The Guardian 18.11.2015. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/nov/18/turkey-cut-islamic-state-supply-lines-erdogan-isis>
- 50 David Batty: Turkey's media faces 'unprecedented crisis', says English PEN. The Guardian 23.3.2016. <https://www.theguardian.com/media/2016/mar/23/turkey-media-english-pen-recep-tayyip-erdogan>
- 51 Al Jazeera Turk 14.12.2015. <https://www.youtube.com/watch?v=54xd0LiaGrI>
- Al Jazeera Turk 28.11.2015. <https://www.youtube.com/watch?v=CusfE1VcjIQ>
- 52 Arundhati Roy: Walking with The Comrades. Outlook 29.3.2010. <https://magazine.outlookindia.com/story/walking-with-the-comrades/264738>
- 53 Howard Blake. Käännös Tarleena Sammalkorpi.

- 54 “Spark in a swelling darkness/hope is a scar hardened heart/desire’s hot blood knows it is right/that frozen veins thaw again and smart./In reluctant anguish forced to fight/And yet life loves itself too much/to die afraid in this fascist night/.../in all my yearning/I am still/at the centre of such a/delicate, broken earth.” Oma käännökseni.
- 55 Ks. Saint-Exupéry, Antoine de.
- 56 We will not be a party to this crime. Academics for Peace 10.01.2016. <https://barisicinakademisyenler.net/node/63>
- 57 Ks. Berardi, Franco.
- 58 Oma käännökseni.
- 59 Kerem Oktem: Zombie politics: Europe, Turkey and the disposable human. OpenDemocracy 19.3.2016. <https://beta.opendemocracy.net/en/zombie-politics-europe-turkey-and-disposable-human/>
- 60 Saeed Kamali Dehghan: Migrant sea route to Italy is world’s most lethal. The Guardian 11.9.2017. <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/11/migrant-death-toll-rises-after-clampdown-on-east-european-borders>
- 61 Ks. Sachs, Albie. Oma käännökseni.
- 62 Muistiinpanoni ovat puutteelliset, mutta jälkeenpäin olen löytänyt osan näistä ajatuksista Gessen kirjasta *Surviving Autocracy*. Omia käännöksiäni.
- 63 Oma käännökseni englannista: ”[– –] to assess events, to theoretically assess, is this really possible?”
- 64 Ks. DeLillo, Don: Mao II.

Kirjallisuutta ja elokuvia

Acerbi, Giuseppe 1983: Matka halki Suomen v. 1799. Suomentanut Hannes Korpi-Anttila. WSOY.

Akay, Ezel ja Terbiyeli, Cem 2014: Küçük kara balıklar. Dokumenttielokuva.

Ansary, Tamim 2012: Games without Rules. The Often-interrupted Story of Afghanistan. PublicAffairs.

Arendt, Hannah 2013: Totalitarismin synty. Suomentanut Matti Kinnunen. Alkuteos The Origins of Totalitarianism. Vastapaino.

Berardi, Franco 2012: The Uprising. On Poetry and Finance. Semiotext(e).

Borovik, Artyem 2001: The Hidden War. A Russian Journalist's Account of the Soviet War in Afghanistan. Grove Press.

Curtis, Adam 2015: Bitter Lake. Dokumenttielokuva.

DeLillo, Don 1993: Mao II. Alkuteos Mao II. Suomentanut Helene Bützow. Tammi.

DeLillo, Don 1999: Alamaailma. Alkuteos Underworld. Suomentanut Helene Bützow. Tammi.

Foucault, Michel 1972: Archeology of knowledge. Alkuteos L'archéologie du savoir. Pantheon.

Gesse, Masha 2020: Surviving Autocracy. Riverhead Books.

- Hamilton, Ian 2009: Honeymoon in Kabul. Dokumenttielokuva.
- Heller, Joseph 1987: Catch-22. Corgi Books.
- Hopkirk, Peter 1992: The Great Game. The Struggle for Empire in Central Asia. Kodansha International.
- Hugo, Victor 1999: Kurjat. Alkuteos Les Misérables. WSOY.
- Hugo, Victor 1935: Pariisin Notre-Dame. Alkuteos Notre-Dame de Paris. WSOY.
- Huor, Jesper 2011: Talebaneja odotellessa. Alkuteos Iväntan på talibanerna. Suomentanut Riikka Toivanen. Into.
- Järvinen, A. E. 1978: Valitut tarinat. WSOY.
- Kaurismäki, Aki 2011: Le Havre. Elokuva.
- Khadra, Yasmina 2007: Bagdadin kutsu. Alkuteos Les sirènes de Bagdad. Suomentanut Lotta Toivanen. WSOY.
- Klein, Naomi 2015: Tämä muuttaa kaiken: kapitalismi vs ilmasto. Alkuteos This Changes Everything: capitalism vs the climate. Suomentanut Teppo Eskelinen, Kaj Lipponen ja Henri Purje. Into.
- Kokko, Yrjö 1950: Laulujoutsen – Ultima Thulen lintu. WSOY.
- Leino, Eino 1912: Tähtitarha.
- Lodenus, Peter 2015: Turkki pintaa syvemmältä. Johdatus politiikkaan, lähihistoriaan ja Istanbuliin. Into.
- Medin, Joakim 2016: Kobane. Den kurdiska revolutionen och kampen mot IS. Leopard förlag.
- Mikkola, Marja-Leena 1979: Lauluja. Otava.
- Niska, Algot 2003: Yli vihreän rajan. Otava. Ensipainos Mantere, 1953.
- Orwell, George 2021: 1984. Alkuteos Nineteen Eighty-Four vuodelta 1949. Suomentanut Jussi Tuomas Kivi. E-kirja. Basam Books.
- Pamuk, Orhan 2004: Lumi. Alkuteos Kar. Suomentanut Tuula Kojo. Tammi.
- Sachs, Albie 1966: The Jail Diary of Albie Sachs. Paladin.

- Saint-Exupéry, Antoine de 1984: Pikku Prinssi. Alkuteos Le petit prince. Suomentanut Irma Packalén. WSOY.
- Solnit, Rebecca 2019: Miehet selittävät minulle asioita. Alkuteos Men explain things to me. Suomentanut Pauliina Vanhatalo. S&S.
- Tokarczuk, Olga 2012: Vaeltajat. Alkuteos Bieguni. Suomentanut Tapani Kärkkäinen. Otava.
- Vala, Katri 1942: Pesäpuu palaa. WSOY.

Tiedoksi

Kaikkien ystäväieni ja muiden tapaamieni henkilöiden nimet on muutettu.

Darin kielen kirjoitusasu on tähän kirjaan tehty puhutun kielen pohjalta.

Bakurin kaupungeista olen käyttänyt turkinkielisiä nimiä, koska ne ovat lukijoille todennäköisesti tutumpia kuin kurdinkieliset nimet.

Kabulissa ja Suruçissa minulla oli vain harvoin nettiyhteys käytössä, Kobanêssa ei lainkaan. Siksi olen etsinyt tapahtumien uutislähteitä jälkikäteen tätä kirjaa kirjoittaessani.

Olen käyttänyt lähteinä lähinnä niitä teoksia, joita minulla Afganistanissa ja Kurdistanissa sattui olemaan hallussani joko lukulaitteessa tai paperiversiona. Kirjalista ei siis ole otos alueesta kertovista teoksista.